

Нестинарска нощ

Слънцето позлати върховете на планината и ги окъпа в нежен пурпур. Очертанията им се виждаха ясно на фона на опожареното небе, което бавно потъмняваше. Нощта настъпваше неусетно и само след миг слънцето залезе напълно и горският мрак загърна силуетите на близките гървета. Щурците се обадиха и започнаха тихо да напяват в избуялата трева. Песента им се сливаше в монотонност, която носеше покой. Тъмнината наметна малкия параклис на хълма и го обви с онази кадифена нежност на нощите през юни. Небето се прихлупи и бе така близо, че звездите, пръснати в рояци, сякаш щяха за паднат върху заспиващата земя. Блещукаха загадъчно и току някоя се откъсваше и с блестяща дупря угасваше безследно. Млечният път светлееше и чертаеше своята необятност, приютил милиарди съзвездия в красивата си презръдка на светлини и сенки. А нощта ставаше все по-тъмна. Но не беше обикновена тая нощ. Беше от ония, дето са пълни с тези малки неща, които се изплъзват от логиката ни на модерни хора и разчупват на парчета нашия прагматичен свят. Бе нестинарска нощ.

Селото, свило се в дебрите на Странджа планина, също се умълча. Хората се бяха събрали и смирено чакаха. Огньят догоря и най-старият от нестинарската група разстла възглените. Жарабата обagri тъмнината с меко сияние. От хълма се дочу тъпан. Равномерно и монотонно отмерваше с ударите си времето и възвестяваше, че младата нестинарка иде. По пътеката надолу тя слизаше, боса. В ръцете ѝ – икона, ликовите на която благо се усмихваха и благославяха. Косите ѝ, черни като нощта и гълзи, като времето. Очите ѝ пламтяха с онази дива самодивска магия, вpletена в корена български. Снагата ѝ – тънка и снажна, като реката край селото, увила меандрите си около вековните спомени на това място. Слизаше тя, а тежко тупаше тъпана след нея. Вятърът повя и надипли бялата ѝ роба, но бързо се скри засрамен зад гърветата в близката кория (*малка гора). Поспря се нестинарката, после пристъпи и усети топлината на догарящата жараба. Погледна към небето, прекръсти се. Сведе поглед, затвори очи и стисна иконата. Притихнаха хората. Писна гайда. Тъпанът пак се обади. А тя сякаш откъсна душата си от тялото, даде я на висините и влезе сред възглените. Затанцува. Вдигна ръцете си. Ликовите от иконата тържествуваха. Тялото ѝ се опъна, струна. Заситни, но краката ѝ сякаш не стъпваха по земята. Черен прах се вдигна под стъпките ѝ, а жарабата я помилва. Сляха се в егно. Звън на църковни камбани разгря покривалото на нощта. Завъртя се нестинарката, обиколи. Мина покрай хората, парна ги със своя огнен вихър и после пак скочи върху възглените. Танцуваше и влитаеше в танца тънките нишки на родовата памет, от чашата с вино пред дионисиевия олтар, до блестящата сърма и коприна на извезаното от женска ръка българско знаме. Танцуваше нестинарката, а вятърът помнеше и подхваща-

„Нестинарска нощ“ на Диана Христова е удостоен с най-високата „Специална награда“ в конкурса „Нестинарството – живият възглен на българския дух“. Наградата е връчена на авторката от Димитър Йовков, председател на Сдружението на българските писатели. За същия разказ ѝ е присъдена и Почетна грамота от Народното събрание на РБ, връчена от Секретаря на НС, Габриела Килфанова, както и специална награда – Икона на Св. Константин и Елена от кмета на Община Царево, Георги Лапчев. Иконописецът е Т. Вачев. Церемонията бе на 3 юни 2022 г. в Културен център „Средец“, гр. София. Като част от журито и гост на награждаването бе и Милена Димитрова – гл. експерт и представител на Президентството и част от екипа на Вицепрезидента Илияна Йотова.

ше тропота на прабългарските коне. Танцуваше нестинарката, а в очите ѝ грееше онова синьо тракийско пламъче. Черни бяха стъпалата ѝ, като земята българска, която раждаше златно жито. Огнено бе сърцето нестинарско, като слънцето, дето жареше жълтите писти на слънчогледите. Руменееха страните ѝ, като розите в долината. Танцуваше и наричаше – да не се забравя род, да пребъде доброто, злото под камък да се зарови. В тази нощ Бог слизаше при хората и полагаше десница за благословия. Танцуваше нестинарката и беше магична. С благоговение я гледаха хората, окриленни от чудото на неизгорелите ѝ нозе. Днес тя бе вестителка, пророчица. Но щом гайдата замъкнеше, щом нестинарското хоро свършеше, тя щеше да остави иконата на Елена и Константин в параклиса, да съблече бялата премяна, да измие черните си стъпала и пак да стане обикновената жена от селото... до другия юни, когато жарабата пак щеше да я повика. ◆

Цветята на Мона

Когато болестта дойде, не заобиколи малкото село, закътано в планината, която сякаш го бе прегърнала в пазвата си. Скоро църковното кляло възвести смъртта на кръчмаря и страхнатисна селските къщи. Те превиха покривите си под тежестта на каменните плочи и грозно увиснаха стрехите си. Само една къща се белееше на стръмното, стара, но кокетно изправена и подпряла се сякаш на гънера на огромното и разкрито ябълково гърво отпред, в чиито клони се обаждаше чичопея и напомняше за настъпилата, тихо и неусетно, пролет. Тази година, за радост на баба Мона, лалетата пограниха и обажриха в червено градината пред дома ѝ. А за разкош, поразителното жълто на нарцисите, бе събрало слънцето в тичинките си.

Беше неделя и по напукания асфалтов път рядко минаваха коли. Единствено старият междуградски автобус разчупваше тишината, в точно указания в разписанието му час. Едно слънчево зайче затрептя по бялата варосана стена, накичена със стари черно-бели фамилни снимки в старомодни гървени рамки. Светлината на сутрешното слънце разпръсна сумрака в стаята на старата жена, в която се усещаше миризмата на гърво и влага. През откренатия прозорец обаче, навлизаше свежият гъх на близката кория и уханието на нацфтелите в градината пролетни цветя.

Баба Мона отрано запали кандилцето пред старата опушена икона на стената. Повъртя се малко из тясната стаичка, пооправи леглото си, отвори по-широко прозорците и излезе на двора. Измъкна от избата старото си трикрако столче, сложи го на плочника пред стълбите и седна да се порадва на лалетата. Вдигна глава нагоре, затвори очи и притихнала се опита да улови слънчевите лъчи. Мека, ласкава топлина погали сбръчканото ѝ лице. Много години бяха оставили отпечатък там. Много радости и сълзи бяха дълбали белезите си. Но хубава бе Мона, хубава и достолепна в старостта си. Остаряваше сякаш бавно, с достойнство и с бистра памет. Помнеше всичко, всеки детайл от живота си. Милион картини и образи танцуваха в съзнанието ѝ и рисуваха спомените ѝ. Тя виждаше, сякаш бе вчера, как с волските каруци мъкнеха греди, кирпичени тухли и керемиди, за да достроят къщата. Трудни години бяха. Бедни. Нямаше хляб на масата ѝ, но тая градина, дето бе пред погледа ѝ сега, пак бе пълна с цветя. Докоснеше ли се до тях, забравяше за всичко лошо, за нищетата, за съпругът си, който не я долюбваше и все бягаше по кръчмите с другари. Забравяше дори и за болестта, дето върлуваше из цялата държава и дето почерни толкова къщи из селото, които окичиха вратите си с черни жалейки. Тези цветя бяха душата ѝ, мислите, копнежите ѝ, мечтите ѝ. Тук бе събран целият ѝ живот, година, след година, от пролет до лято,

Разказът „Цветята на Мона“ е отличен с Първа награда в конкурса по повод 145 години от рождението на Елин Пелин и 100 години Народно читалище „Елин Пелин“, с. Байлово. Надсловът на конкурса бе – „Напаст божия в 21-ви век“. Церемонията по връчването на наградата бе част от тържествата по случай 100-годишния юбилей на читалището в с. Байлово, на 10-ти юни 2022 г., на която авторката присъства лично.

На 4-ти юни се състоя и церемония по връчване на наградите в конкурса „Изящното перо“ – САЩ, Чикаго, на която на Диана Христова-Олива бе връчена Втора награда за разказа „Нощта на Рождество“ от Снежана Галчева, председател на Салона за българска култура и духовност, Чикаго. Награденият разказ бе публикуван в брой 6/2021 г. на сп. „Роден глас“.

от лято до есен... Още от зимата започваше да подготвя разсада. Преди да паднат струговете, с малката си мотичка, разрохкваше почвата, та да попие влагата по-добре. Паднеше ли сняг, тя знаеше, че кокичетата и грудките на лалетата са на топло и това обещава обилен цвят на пролет. Розите бяха окастрени и похлупени с буркани, за да не мръзнат, а коренищата и семената на другите цветя бяха старателно скътани в мазето в очакване на точното време, когато прегърбената осемдесет годишна жена щеше да ги засади на точното място. Люлякът покрай оградата също бе старателно подгряван, а Лудият Иван, който цъфтеше цялото лято, небрежно бе пръснал клонки. Него никои не го закачаше. Колкото по-голям избуяваше, толкова повече аромат раздаваше в летните нощи. Здравецът отстригани, до камъните на стълбата, също се бе надигнал и ситните му нежно зелени листенца допълваха скромно красотата на Монината

градина. Всички в селото се радваха на нейните цветя. Сякаш схлупената къща с пукнатините по стените, изглеждаше по-красива и хората не забелязваха колко е стара и негодизкурена.

Баба Мона постоя така на припек отвън. Разкопча копчетата на дебелата вълнена жилетка и гръпна ръкави до лактите си. Стана и се отпрати към градината. Откъсна няколко прецьфтели лалета, дето разваляха гледката и се мушна, неочаквано пъргаво за нейните години, в избата да нагледа и полее разсага.

Бе още рано и от задния двор се чуваше гласа на Рада, гъщеря ѝ, която гълчеше кокошките, които цъкаха навсякъде и правеха бели. Бяха взели преди няколко дни и едно козле, което беснееше по двора и се качваше дори по ниските клони на крушата пред обора.

Мона чу как входната врата на двора скръцна протряжно, хлопна и някой влезе.

– Кои е? – провикна се Рада от задния двор.

– Мамо, аз съм! Не бой се. Ама вие с баба пак не сте заключили входната порта. Казах ви да не я оставяте отворена. Онзи ген са обрала една къща от високата махала. Ще стане и тук беля и после... ще съжаляваме. Къде е старата? Да се пази, че има много болни в селото. Знаеш ли, че и Тома Ганкин е умрял. Онзи, дето работеше в селския магазин.

Гласът на Тодор беше грезав и леко груб.

Мъжете в семейството починаха отдавна и той се чувстваше като тартор тук, в къщата на двете осиротели жени. Рада бе плаха и скромна. Никога не му възразяваше и той бе свикнал да я командва. Виж, с баба Мона нещата стояха другояче. Старата жена бе жилава и въртоглава балканджийка. Не склоняваше лесно и често изпитваше търпението и гнева на внука си.

Рада се погаде иззаг къщата, забърса мръсните си ръце в престилката, която бе препасала през кръста и презърна сина си.

– Здравей, Тоше. Как са малките?

– Добре са, а и не са малки вече. Взеха мотора и заминаха с приятели.

– Ей, ще се пребият тези деца някъде. Много ги глезиш. Всичко им позволяваш. Стегни ги малко. Не са ли на училище днес?

– Не ми се бъркай, мамо. Все си пъхаш носа където не трябва. – сонна се Тодор. – Ти по-добре виж тук на какво е заприличало. Колко пъти ти казах, че искам да ми прехвърлиш къщата. Ако е моя ще я бутна и ще построя нова, за мен, за децата, за теб... Сега е моментът, в мътна вода риба се лови...

– Не подхващай пак тази тема. Знаеш, че къщата е на баба ти. Тя и гума не дава да се издума за събаряне. А и виж какво време е сега, изчакай. Дано тая напаст божия си отиде...

– Дали е напаст божия или човешка... не знам! Ще трябва да свикнем с болестта и да се научим да живеем с нея. Ама баба... Ей, проклетата жена е! Как не кандиса! Толкова години! За какво ѝ е тая къща? Ние сме млади. На нас ни е по-нужна. Ама аз тук няма да гойда докато е жива. Виж каква съборетина е станала. От година, на

година все по-разкривена и грозна.

– Недей така, Тоше. Тук си раждан. Не ти ли трепка в сърцето нещо за тази къща!

– Тренка... Мамо, ти в кой век живееш? С баба наистина сте останали в миналото. В долната махала какви къщи направиха. Махнаха съборетините и вдигнаха нови, модерни, трикатни. А и тая градина как ме гразни. Безполезна работа. Аман от нейните цветя. Нито се ядят, нито пият. Една нощ ще гойда и всичките ѝ лалета ще изтръгна. Да ѝ гоиде акъла на тая изкуфяла бабичка. Хората сеят зеленчуци, а тя ... китки. Я, виж какви оранжерии си направиха съседите. Огромни! Продават на пазара и що пари спечелиха. А ние... цветя! Вървим по акъла на тази изкуфяла вече жена!

Рада замълча. И това мълчание се заби в сърцето на Мона. Всичко бе чула тя, свита на своето столче в избата, със стръкче разсаг в ръка. Заболя я, както никога до сега. Дъщеря ѝ не се опита да я защити. Не спря лошите думи и те като кинжали прободоха мислите ѝ. Рада бе родена и израснала тук, щастлива и обичана. Тичаше точно сред тези цветята, засадени с много любов от ръката на майка ѝ в градината, търкаляше се по поляната, отстрани на къщата, виеше венци, които вплиташе в косите си и играеше с току-що родилите се агънца. „Как се забравя това?“ – питаше се Мона. Сякаш камък натеза в гърдите ѝ. Тя искаше нейната радост от цветната феерия да бъде споделена не от чуждите, а от своите. Искаше да чуе добра дума, искаше щипка обич и топлина, която да сгрее старото ѝ тяло и душата. Цветята за нея не бяха просто растения. Те бяха желанието ѝ да се събужда сутрин и да живее. Те бяха нейната четка, с която рисуваше живота си.

Поплака си скришно и към обед старата жена излезе от мазето, носейки своето трикрако столче.

– Мамо, къде беше? – викна Рада след нея. – Обърнах цялата къща да те намеря.

– Ако си искала, да си ме открила. – каза Мона. Обърна ѝ гръб и влезе в своята малка стаичка, от чиито прозорец се виждаха нацьфтелите лалета в двора.

– Ей, че си кисела...

Дъщерята само поклати глава и се захвана за своята работа. Тодор пък бе свалил част от телената ограда и сега я монтираше наново, поправена. Бе решил да остане тази вечер при двете жени. Майка му обеща да го госту с прочутата си сладка баница, чиято рецепта идеше още от майката на баба Мона.

Денят се изниза, като скъсана броеница. Никой не забеляза, че старата жена не мръдна от схлупената си стая. Бе седила до прозореца с вперен в лалетата отвън поглед. До нея достигаха само откъслечни думи от разговора между Рада и Тодор. Те вечеряха и темата пак беше градината, цветята и голямата оранжерия. Мракът постепенно обгърна селска къща и загаси светлинките ѝ. Само силуетът на Мона се мерзелеше до прозореца, неподвижна, загърната в своята кафява, дебела, плетена, вълнена жилетка. Продължаваше да гледа своите лалета, които пролетта бе наметнала с нежното покривало на мартенската нощ, стоплена от повеея на южняка.

На сутринта Рада стана и направи кафе. Малката одая, която използваша за кухня, се изпълни с приятната миризма. Облече се набързо и влезе да събуди сина си. Той трябваше да довърши оградата, да не влизат животните от улицата в двора.

Тодор стана и тремаво обу чехлите си. Поизми се набързо, метна работните си грехи, изпи, почти на екс, чаша кафе и излезе. На стълбите вцепенена стоеше майка му.

– Мамо, добре ли си? – попита озадачено той.

Без да отрони нито дума, тя само посочи градината.

Тодор проследи пръста ѝ и очите му се отвориха ужасени. От червените лалета на баба Мона нямаше и следа. Земята чернееше и зееше като огромна дупка, а окършените стебла на цветята стърчаха грозно и някак злобещо.

– Какво е станало тук през нощта? – почти риторично попита Тодор. – Къде е баба?

Рада вдигна рамене. Тя гледеше втрещено градината и едно притеснение бе стегнало стомаха ѝ. До вчера всичко беше така красиво, сияйно и цветно, а сега къщата приличаше на гробище. Фасадата ѝ стоеше по-грозна, стара, напукана и мръсна. „Как може едни лалета така да променят лика на старата ни къща? Не е възможно!“ – невярващо си повтаряше Рада.

– Няма я! – Тодор изскочи от къщата задъхан и уплашен.

– Кои го няма?

– Баба не си е в стаята. Леглото ѝ е непокътнато от вчера. Търсих я навсякъде, дори в обора. Няма я!

– Господи! Какво направихме, Тоше? Вчера не спряхме да говорим за къщата, за оранжерията, за нея. Като че баба ти ни е в тежест, като че ли не я искаме! Ама и ти... лош ти е езикът! Много ти е лош! – повтори тя и не можа да сдържи сълзите, които напихаха в очите ѝ. – Колко пъти каза, че ще ги изкорениш тези лалета. Избодоха ти очите. Не разбра ли, че тя, откакто я помня, все това прави, сади, полива, ама не домати, а цветя. Това е животът ѝ, душата ѝ, нейната и тази на къщата. Който минеше по улицата се захласваше по нейната градина, а сега... Боже, какво сторихме? Къде отиде тази жена, ще направи някоя глупост със себе си и после няма да мога да си простя. Майчините сълзи и мъка се плащат скъпо, да знаеш...

Тодор млъкна. Нещо и него го бе стиснало за гърлото. Лош му бе езикът, но сърцето – меко. Гледаше стърчащите стебла на лалетата и сякаш там наистина бе погребана душата на баба му. Небето се навъси и се нахрани да завали. Южнякът се бе скрил в склоновете на отсрещните баури. Чичопеят в клоните на старата ябълка, се бе потулил някъде и гласът му не се чуваше. Дървото бе увело разквивените си клони и те почти допиха земята, като тъжна и презгърбена стара жена.

Докато Рада стоеше и притискаше с ръце устата си, за да не извика в ужаса си, който изпитваше, Тодор припна към центъра на селото. Въпреки пандемията, там бе ген за пазар и само по това време малкото селце се оживяваше. Много хора от съседните села идваха да си

купят пресни продукти или просто да се поразхолят. Все някой щеше да му каже дали не бе видял старата жена.

Тичаше Тодор, тичаше като обезумял. Едвам изкачи стръмното. Спря се да отдъхне за минута при гробището и пак надолу към пазара. Когато пристигна, суматохата и глъчката го обгърна. Беше пълно с хора, които обикаляха сергиите. Тук се продаваше всичко от зеленчуци, прясно сирене, компоти и домашни яйца, до кокошки, зайци и всякакви сушени погнравки, керамични съдове и дървени лъжици. Търговците се надвикваха и така привличаха вниманието, а хората се тълпях и щедро пазаруваха. Само днес балканското село си връщаше живота от миналото, когато мегданът му бе пълен с хора и живот.

– Някой да е виждал една стара жена? – викна той.

Някой му се изсмя и с шеговит глас каза:

– Тука всички са стари! Младите са у града!

Тодор се спря безсилен и обезсърчен по средата на малкото селско площадче, заобиколено със сергии. Тогава я видя. Мона бе седнала на своето трикрако столче. До нея бе ръчната количка, пълна с лалета. Хората се тълпяха около нея.

– Бабо, колко ти струват лалетата?

– Щипка обич и една добра дума! – отвръщаше тя и подаваше цветето.

Лицето ѝ грееше в благодат и усмивка. Една особена светлина се бе заплепа в белите ѝ коси, като ореол. Тя раздаваше не само цветята си, тя даваше и част от душата си, заедно с тях на хората.

Тодор приседна на оградата на кметството и прогължи да я наблюдава тихо и смирено. Помисли си колко много удобства предлагаше сега модерния му живот, неща, които си мислим, че ни правят щастливи. А щастие то не е материално. То реално се побира в щипка обич и една добра дума.

Когато количката с лалета се опразни, Тодор се приближи до Мона, хвана я за ръката и нежно каза:

– Хайде, бабо, да те водя къщи. Ще ти купя нови семена. Ще си посееш други цветя на мястото на лалетата.

– А оранжерията, дето толкова я искаш?

Тодор погледна баба си. Нещо се пречупи в иначе прагматичното му сърце на човек от модерния свят.

– Ще чака. То сега, както каза и мама, не му е времето. Нека поотмине болестта, да се свърже селото. Пък до тогава може да разчистя келемето зад къщата. Тая земя сега така от години и никои не я ползва. Ти сега не го мисли. Само си ела у дома.

Баба Мона стисна устни и заплака.

– Не плачи, бабо! – Тодор изтри сълзите ѝ с опакото на ръкава си. – Сълзите на майката тежат много. Не може да им платим цената. Недей, догодина пак ще цъфнат твоите лалета.

Глъчката на пазара остана някъде далече зад тях. Те бавно вървяха по прашния път нагоре. Небето чернееше като на дъжд. Само един тъничък сноп от лъчи, като в църква, се процеждаше през облаците и осветяваше горната махала и Монината къща. ◆